

Атаманчук Н. М. Дослідження творчих проявів учнів / Н. М. Атаманчук// Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Психологія". Випуск 49: Зб. наук. праць. – Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2012. № 1009. – С. 257-260

УДК 378.5.015.31:001.89 – 057.874

Н. М. Атаманчук (Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка)

ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧИХ ПРОЯВІВ УЧНІВ

Атаманчук Н. М. Изучение творческих проявлений школьников. В статье рассматриваются подходы к пониманию проблемы творчества. Отмечается, что креативность является одним из механизмов психологической защиты человека в современных условиях. В основу исследования личностной склонности к творчеству положено опросник Г. Девиса, за модификацией Б. К. Пашнева. В результате экспериментального исследования выявлено особенности проявления склонностей к творчеству школьников. Полученные данные показывают, что школьники с высоким показателем личностного творчества легко включаются в учебную деятельность, быстро и правильно выполняют поставленные перед ними задания, принимают участие в различных мероприятиях. Встановлено, что работать с такими школьниками не всегда легко и просто, они часто сосредотачиваются на выполнении нестандартных заданий. Представлено характеристику креативного школьника.

Ключевые слова: творчество, креативность, школьник.

Атаманчук Н. М. Дослідження творчих проявів учнів. В статті розглядаються підходи до розуміння проблеми творчості. Відмічається, що креативність є одним із механізмів психологічного захисту людини в сучасних умовах. В основу дослідження особистісної схильності до творчості покладено опитувальник Г. Девіса, за модифікацією Б. К. Пашнева. В результаті експериментального дослідження виявлено особливості проявів схильності до творчості учнів. Отримані дані показують, що учні з високим показником особистісної творчості легко

включаються в навчальну діяльність, швидко і правильно виконують поставлені перед ними завдання, приймають участь у різних заходах. Встановлено, що працювати з такими дітьми не завжди легко і просто, вони зосереджуються на виконанні нестандартних завдань. Представлено характеристику креативного учня.

Ключові слова: творчість, креативність, учень.

Atamanchuk N.M. Study of the creative expressions of schoolchildren. The article examines approaches to understanding the problems of creativity. It is noted that creativity is one of the mechanisms of human psychological defense in the modern world. The questionnaire of H. Davis in modification of B. Pashniev is put into the basis of study of personal inclination to creativity. As a result of the pilot study the peculiarities of manifestation of dispositions to creativity of schoolchildren are revealed. These data indicate that schoolchildren with high personal creativity can easily be included into the educational activities, quickly and correctly perform their jobs and participate in various activities. It is found out that working with such students is not always easy. They often focus on the performance of non-standard jobs. The characteristics of a creative student are represented.

Keywords: art, creativity, student.

Постановка проблеми. Розвиток творчих здібностей особистості – це одвічний гуманістичний принцип. Ще стародавні греки вважали, що творча особистість здатна самовіддано служити своєму народу і державі. Кожна держава зацікавлена у вихованні могутнього інтелектуального потенціалу.

Готовність до творчості, творчого вирішення проблеми, креативність є одним із механізмів психологічного захисту людини в складних умовах сьогодення – як у навчальній, трудовій діяльності, так і в кризових життєвих ситуаціях.

Життя доводить, що у складних умовах, які постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування й використання нового (нових ідей і задумів, нових підходів, нових рішень).

Творчість – це самопізнання, саморозвиток, засіб у якому відображаються намагання, очікування людини. Проблема творчості, проблема людини як творця – безумовно є актуальною.

Мета дослідження: виявити схильність до творчих проявів у повсякденному житті учнів старшого шкільного віку.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Ідея дослідження природи творчого розвитку людини знайшла своє відображення в роботах таких авторів, як І. Головінський, Л. Кузнецова, О. Матюшкін, В. Моляко, О. Музика, Я. Пономарьов, Г. Селевко, Б. Шадріков, Ф. Баррон, Дж. Гілфорд, А. Торренс, К.Тейлор та інших.

Так, І. Головінський вважає, що інтелектуальний рівень є незамінним для творчої діяльності, але творчість та інтелект не є тотожними поняттями. Творчість, подібно до обдарованості – поняття широке, тому й інтерпретується воно по-різному. Загалом обдарованість вказує більше на можливості, а під творчістю розуміємо досягнення [3, с.19].

О.Музика, відводячи значну роль творчій активності особистості, пише: „Творча активність є способом утвердження особистості, що розвивається, у системі суспільних стосунків, мотиви творчої активності пов’язані у свідомості зі здібностями, стають детермінантами розвитку обдарованості. Мотивація творчої активності забезпечує постійну свідому чи підсвідому, довільну чи мимовільну складну мислительну роботу” [4].

Як зазначає Г.Селевко, творчі здібності особистості полягають в уміннях самостійного бачення проблем, критичного, аналітичного, синтетичного мислення, перенесення знань, умінь, навичок у нову ситуацію. Однак відзначені риси творчої діяльності не завжди бувають вроджені, їх можна цілеспрямовано формувати з допомогою спеціальних технологій. Необхідно виявляти й розвивати творчі здібності школярів, долучати до різноманітної творчої діяльності та навчати їх такому процесу [3, с. 20].

Творчість, як стверджує Л.Кузнецова, – вища форма активності й самодіяльності людини. Активність, спрямована чужою волею, не є творчою активністю [3, с. 22].

Ідеї Дж.Гілфорда, розвинуті у працях Е.Торренса, який вважав, що творчий акт ділиться на ряд етапів, а саме: сприймання проблеми, пошук рішення, формулювання гіпотез, перевірка гіпотез, знаходження результату. Е.Торренс на основі проведених спостережень, дійшов висновку, що такі показники, як навчальна успішність та високий інтелект можуть бути наявні, але вони не є єдиною умовою для творчості. Творчість, у його розумінні, – природній процес, що породжується надзвичайною потребою людини у знятті напруги, яка виникає в ситуації незавершеності або невизначеності [1, с. 3].

Ми згодні з думкою В. Моляко, що творча людина є такою, що має вищий ступінь розвитку, підготовленості до конкретних видів діяльності, до життя в цілому, до зміни стилів поведінки, до пошуку виходів з кризових станів до найбільш конструктивної, раціональної поведінки в так званих межових станах.

Аналіз літератури з проблем творчості дає змогу зробити висновок про те, що для здійснення соціально-економічних перетворень, розв'язання складних та нових завдань людині сьогодення, необхідно оволодіти творчими вміннями, стратегіями і тактиками не тільки у професійній, а навіть у повсякденній діяльності.

Однак, як показує аналіз психолого-педагогічної літератури недостатньо розробленими на нашу думку, є питання розвитку творчої особистості у старшому шкільному віці.

Методика та організація дослідження. Дослідження проводилося у 2010-2011 роках на базі ЗОШ м. Полтава. У ньому брали участь 50 учнів старшого шкільного віку.

У ході дослідження нами були використані такі методи: опитувальник особистісної схильності до творчості Г. Девіса, за модифікацією Б. К. Пашнева, шкалу рейтингу творчих характеристик учнів (за Дж. Рензуллі та співавторами), спостереження за учнями в повсякденному житті та на уроках.

У першій частині експерименту виявляли схильність до творчих проявів старшокласників у повсякденному житті за допомогою опитувальника особистісної схильності до творчості Г. Девіса, за модифікацією Б. К. Пашнева, який відредагував текст опитувальника і визначив норми для дітей у віці 12-17 років [5], спостерігали за учнями в повсякденному житті та на уроках.

Особистісні ознаки креативності (за Б. Пашневим) містять у собі цікавість, самодостатність, відчуття гармонії, краси, альтруїзм, прагнення до ризику, потребу в активності тощо. Опитувальник складається із 21 запитання, з допомогою яких діагностують креативність як основну властивість. Досліджуваним пропонують прочитати твердження і дати відповідь на них „так” чи „ні”. Номер твердження і варіант відповіді учні записують на спеціальному аркуші.

У другій частині експерименту ми визначили творчі характеристики старшокласників. Учителям було запропоновано шкалу для оцінки творчого розвитку їх вихованців [2, с 238-239].

Результати дослідження та їх обговорення. Проаналізуємо результати опитування особистісної схильності до творчості. З 50 досліджуваних учнів: низький показник особистісної креативності мали 6 учнів (2 хлопці, 4 дівчини) ; середній показник особистісної креативності мали 38 учнів (20 хлопців і 18 дівчат); високий показник особистісної креативності мали 6 учнів (3 хлопці, 3 дівчат).

За результатами опитувальника було виявлено серед досліджуваних старшокласників шість учнів, які мали високий показник особистісної креативності. Вони є досить творчими, неординарними, гармонійними та цікавими особистостями. Ці школярі, зазвичай, надають перевагу пошуку власного способу вирішення проблеми, який на їх думку є більш ефективним, ніж традиційний; вони досить активні, прагнуть до пізнання оточуючого світу, набуття нових навичок та вмінь. Навчання дається їм легко, як свідчать результати аналізу шкільних документів (журналу), ці учні мають найвищу успішність. Серед усіх дітей у класі.

За результатами спостереження, що проводилося протягом навчальних занять ці учні – активні, жваві, комунікативні. На уроці легко включаються в навчальну діяльність, швидко і правильно розв’язують поставлені перед ними завдання, легко

та з цікавістю засвоюють новий матеріал, не соромляться задавати запитання. Користуються авторитетом серед однолітків. Приймають участь у різних заходах.

Серед учнів, які мали високий показник особистісної креативності нами виділено учня Сергія М. Він спокійний, цілеспрямований та незалежний. На уроках надавав перевагу самостійній роботі на місці, рідко відповідав перед усім класом. Аналіз результатів успішності свідчив про схильність учня до математичних дисциплін. Хлопець з радістю брався до виконання ускладнених математичних прикладів і задач. Постійно бере участь у конкурсах і олімпіадах з даної дисципліни. Серед однокласників користується повагою, з ними часто радяться з приводу вирішення того чи іншого завдання тощо.

Учні, які мали високий показник особистісної креативності користуються авторитетом у інших школярів. До їхньої думки прислухаються, прагнуть з ними товаришувати.

Отримані дані дозволяють припустити наявність у п'яти учнів ознак загальної обдарованості, а у Сергія М. – ознак спеціальної (математичної) обдарованості.

У другій частині експерименту вчителі оцінювали рівень розвитку творчості учнів. Педагоги відмітили, що старшокласники з високим показником особистісної креативності допитливі, постійно про все запитують; на запитання відповідають незвично, оригінально; висловлюють свої думки без вагань, наполегливі; схильні до пригод; фантазують, уявляють (Цікаво, що буде, якщо...); мають почуття гумору та бачать гумор в таких ситуаціях, які не є смішними іншим; емоційно чуттєві; не піддаються впливам групи, не бояться відрізнятись від інших; дають конструктивну критику. Зазначені прояви у дітей спостерігаються майже весь час. Це дає підставу стверджувати про наявність у виділених шести старшокласників високого рівня розвитку творчості.

Висновки. Отже, проведений нами аналіз теоретичних і експериментальних досліджень проблеми схильності до творчих проявів у повсякденному житті дозволяє стверджувати, що творчий учень характеризується:

- підвищеною вибірковою чутливістю до певних явищ дійсності – символів, звуків, кольорів, біологічних об'єктів, технічних пристроїв тощо – або до певних форм

власної активності (пізнавальної, фізичної тощо);

- яскраво вираженим стійким інтересом до творчості, певних занять або сфер діяльності, захопленістю предметом, зануренням у справу, працелюбністю;

- підвищеною пізнавальною потребою, що проявляється у величезній зацікавленості, багатій фантазії, схильності до абстрактного мислення, готовності з власної ініціативи виходити за межі вимог діяльності, розумінні інструментального характеру знань, незалежності суджень;

- перевагою в уподобаннях парадоксальної, суперечливої інформації, неприйняттям типових завдань і готових відповідей, високим рівнем самодостатності й автономії, самоуправлінням, емоційною стабільністю;

- високою критичністю до результатів власної праці, невдоволенням собою, схильністю ставити надскладні цілі, прагненням до досконалості.

На сьогодні залишаються відкритими такі проблеми, як організація системи освіти, організація роботи окремої дитини, окремого школяра з метою формування творчої особистості, яка характеризується неповторністю, індивідуальністю її творчих здібностей, до яких належать: бачення проблеми, оригінальність мислення, здатність до вивчення й оцінки досвіду, творчий потенціал.

Актуальними щодо подальшого дослідження є вивчення психолого-педагогічних умов і факторів, які впливають на розвиток творчої особистості. Розуміння та врахування цих закономірностей дасть можливість зробити навчальний процес привабливим для учнів, що мають розвинені творчі здібності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабіч Т. Що таке творчість? / Тетяна Бабіч // Психолог. – 2007. – травень №18-19. – С.3
2. Доровской А. И. Сто советов по развитию одаренности детей / А. И. Доровской. – М.: Российское педагогическое агенство, 1997. – 310 с.

3. Ліневич К. Проблема творчості в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених: понятійний аспект/ Катерина Ліневич // Рідна школа. – 2008. – №11. – С.19-22.
4. Музика О.Л. Цінності обдарованої особистості / О. Л. Музика //Обдарована дитина. – 1998 №4. – С. 6-10.
5. Пашнєв Б. К. Психодіагностика обдарованості / Б. К. Пашнєв. – Х.: "Основа": "Тріада +", 2007. – 128 с.